

Examen VMBO-BB
2006

tijdvak 1
woensdag 31 mei
11.30 – 13.00 uur

GESCHIEDENIS EN STAATSINRICHTING CSE BB

Bij dit examen hoort een uitwerkbijlage.

Beantwoord alle vragen in de uitwerkbijlage.

Dit examen bestaat uit 33 vragen.
Voor dit examen zijn maximaal 45 punten te behalen.

Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten maximaal behaald kunnen worden.

600013-1-646o

- 1p ● 1 Bekijk onderstaande tabel.

stad	inwoners in 1870	inwoners in 1890
Den Haag	90.000	206.000
Rotterdam	116.000	318.000

Wat was een oorzaak van de sterke groei van het aantal inwoners?

- A** De bouw van fabrieken zorgde ervoor dat mensen van het platteland naar de stad trokken.
- B** Door de uitvinding van de televisie kon reclame gemaakt worden voor wonen in de stad.
- C** Men had geleerd hoe je flats moest bouwen, zodat er meer mensen in een stad konden wonen.
- 1p ● 2 uit een toespraak van een Nederlandse minister (1999)

Ruim 300 jaar geleden had Nederland de modernste en snelst groeiende economie van de wereld. In geen ander land werd zo hard gewerkt en nergens werd zoveel verdiend als in Nederland. Zo was rond het jaar 1700 het inkomen 50% hoger dan bij de belangrijkste concurrent, Groot-Brittannië.

Was de toestand rond 1800 nog steeds zo als in de bron staat?

- A** Ja, Nederland was een modern land waar veel geld in de industrie werd verdiend.
- B** Ja, Nederland was nog steeds het land waar de meeste mensen in fabrieken werkten.
- C** Nee, de economie van Groot-Brittannië was moderner geworden dan de Nederlandse.
- D** Nee, Groot-Brittannië en Nederland waren allebei een moderne industriële samenleving.
- 2p ○ 3 vier uitspraken over de textielnijverheid in Twente:
- 1 In het Twentse dorp Nijverdal werd de eerste stoomweverij van Overijssel gebouwd.
 - 2 In Twente werden weefscholen opgericht zodat de huiswevers sneller konden werken.
 - 3 In Twentse steden werden grote wijken gebouwd met eenvoudige huizen voor de textielarbeiders.
 - 4 Inwoners van het Twentse dorp Vriezenveen trokken naar Rusland om zelfgeweven linnen stoffen te verkopen.
- Welke **twee** uitspraken horen bij de periode **vóór** de Industriële Revolutie in Nederland?

1p ● 4 Bekijk onderstaande afbeeldingen.

1 elektriciteitscentrale in Harculo

2 windmolen in Zwolle

3 stoomgemaal in Mastenbroek

Welk begrip hoort bij alle drie de afbeeldingen?

- A aandrijfkracht
- B agrarische revolutie
- C huisnijverheid
- D massaproductie

1p ○ 5 Gebruik nogmaals de afbeeldingen van de vorige vraag.
→ Zet de afbeeldingen in de juiste tijdvolgorde, van vroeger naar later. Schrijf alleen de nummers op.

1p ● 6 De redactie van het tijdschrift Historisch Nieuwsblad zette bij de verkiezing van 'De Grootste Nederlander Aller Tijden' in oktober 2004 Anton Philips op de derde plaats. Waarom zou de redactie hem op zo'n hoge plaats hebben gezet?

- A omdat Anton Philips de ontdekker van de elektriciteit was
- B omdat Anton Philips een grote elektronicafabriek heeft opgericht
- C omdat er in Eindhoven een hele woonwijk naar Anton Philips is genoemd
- D omdat Nederland onder leiding van minister-president Anton Philips ging industrialiseren

- 1p ● 7 tekening met tekst over een arbeider die zogenaamd lid is van Patrimonium (een vakbond rond 1900)

“Nog 2 uurtjes, dan zitten de 13 er voor vandaag weer op. Daarna zal ik God vragen of hij er voor wil zorgen dat de socialisten niet de macht krijgen. Anders word ik nog gedwongen 8 uur per dag te werken.”

Welke mensen waren lid van Patrimonium?

- A christelijke arbeiders
 - B liberale arbeiders
 - C socialistische arbeiders
- 1p ○ 8 Gebruik nogmaals de tekening van de vorige vraag. Hieronder staat een uitspraak over de maker van de tekening en de tekst. De maker van de tekening was een ... (**voorstander / tegenstander**) ... van het Nederlands Werklieden Verbond Patrimonium.
→ Kies het juiste woord.
- 1p ● 9 Rond 1910 waren veel arbeiders in Nederland lid van één van de drie grote vakverenigingen: het CNV voor de protestantse arbeiders, het RKW voor de katholieke arbeiders en het NVV voor de socialistische arbeiders. Waarom was er niet één gezamenlijke vakvereniging?
- A omdat de bedrijven van de drie groepen arbeiders concurrenten waren van elkaar
 - B omdat de regering besloten had dat de arbeiders niet mochten samenwerken
 - C omdat geschoolde arbeiders niet samen wilden werken met ongeschoolde arbeiders
 - D omdat Nederland verzuild was

1p ● 10 over een fabriek waar bestek wordt gemaakt

Gero is een fabriek in Zeist waar bestek wordt gemaakt. De fabriek werd in 1912 opgericht om verzilverde lepels, messen en vorken te maken die voor gewone mensen betaalbaar waren. Het bestek werd in grote hoeveelheden met machines gemaakt.

Welk begrip hoort bij bovenstaande tekst?

- A automatisering
- B infrastructuur
- C massaproductie
- D schaalvergroting

2p ○ 11 Twee uitspraken die te maken hebben met de invoering van de Arbeidswet in 1919:

- uitspraak 1: Wie te veel vrije tijd heeft, kan voor problemen zorgen.
- uitspraak 2: Wie zes dagen hard werkt, heeft wettelijk recht op een vrije dag per week.

Drie groepen:

- groep a: christelijke arbeiders
- groep b: rijkere burgers
- groep c: socialisten

→ Welke uitspraak hoort bij welke groep? **Let op!** Elke uitspraak mag maar één keer genoemd worden en er blijft één groep over.

1p ● 12 een reclameposter voor het Marshall-Plan

Welke zin hoort bij de poster?

- A Dankzij deze Amerikaanse steun kon Nederland industrialiseren en nam de welvaart toe.
- B De Amerikaanse minister Marshall betaalde het Eerste Ruimtevaart Project van Europa na 1945.
- C In de jaren dertig probeerde de Amerikaanse regering iets aan de werkloosheid in Nederland en andere landen in Europa te doen.

1p ● 13 uit een geschiedenisboek (1998)

In 1950 volgde 19% van de jongeren tussen 12 en 18 jaar voortgezet onderwijs.
In 1991 volgde 52% van de jongeren tussen 12 en 18 jaar voortgezet onderwijs.

Welke verklaring voor deze ontwikkeling is juist?

- A Door veranderingen in de samenleving steeg de vraag naar geschoolde arbeiders.
- B Er kwamen veel gastarbeiders met hun gezinnen naar Nederland.
- C Jongeren moesten langer naar school omdat er geen werk voor hen was.

1p ● 14 een gastarbeider in een Nederlandse autofabriek (1963)

In de jaren zestig haalden Nederlandse bedrijven arbeiders uit het buitenland.
Wat voor soort werk moesten deze arbeiders verrichten?

- A werk waarvan de vakkennis in Nederland was verdwenen
- B werk waarvan Nederlanders nog niet veel verstand hadden
- C werk waarvoor je geen diploma's nodig had
- D werk waarvoor je veel gestudeerd moest hebben

1p ○ 15 Iemand zegt: "De afgelopen veertig jaar zijn er veel buitenlanders naar Nederland gekomen. Eerst gastarbeiders, later vluchtelingen. Zij hebben minder kans op een goede baan dan de Nederlanders die er al wonen."
→ Geef met één argument aan waarom deze uitspraak **juist** is.

2p ○ 16 uit een poster van de vakbond NVV (1970)

enkele uitspraken over de bron

Deze bron is een oproep aan vrouwen die willen dat

- 1 er bij sollicitaties geen verschil wordt gemaakt tussen mannen en vrouwen.
 - 2 het beroep van huisvrouw een betaalde baan wordt.
 - 3 iedereen dezelfde carrièremogelijkheden heeft.
 - 4 meisjes ook naar het voortgezet onderwijs mogen om een opleiding te volgen.
 - 5 NVV-vrouwen net zoveel verdienen als alle andere vrouwen.
- Welke **twee** uitspraken zijn juist?

1p ○ 17 Iemand zegt: "Honderd jaar geleden konden óf mochten kinderen van arbeiders niet doorleren. In die toestand is niet veel veranderd. Tegenwoordig kunnen kinderen van arbeiders nog steeds niet doorleren."
→ Geef met één argument aan waarom deze uitspraak **onjuist** is.

3p ○ 18 drie uitspraken over jongeren:

- uitspraak 1:
De slechtste jaren voor een gezin waren de jaren dat de kinderen nog geen twaalf waren. Ze konden dan nog niet meehelpen geld te verdienen.
- uitspraak 2:
Klaas vroeg aan de schoolmeester of Harmen ziek was. Maar die had alleen iets gemompeld over 'minder geld'. De 8-jarige Harmen moest werken omdat zijn vader te weinig verdiende.
- uitspraak 3:
Onze schooldirecteur had gezegd dat ik mijn haren moest knippen. Ik werd kwaad en heb hem verteld dat iemand die 15 jaar is zelf wel mag uitmaken hoe hij eruit ziet. Nog één jaartje en dan mag ik eindelijk van deze school af.

drie jaren:

- a: 1850
- b: 1910
- c: 1970

→ Welke uitspraak hoort bij welk jaar? **Let op!** Elk jaar mag maar één keer gebruikt worden.

STAATSINRICHTING VAN NEDERLAND

- 1p ● 19 In Nederland is de koningin het staatshoofd. Dat betekent dat Nederland een is. Welk begrip moet op de stippellijn worden ingevuld?
A dictatuur
B monarchie
C republiek

- 1p ● 20 Bekijk onderstaande tekening uit een stripboek over de Nederlandse geschiedenis rond 1848. Van welke stroming was Thorbecke de leider?

Samen met acht partijgenoten diende Thorbecke in 1844 een voorstel in om de grondwet zo te veranderen dat de invloed van het volk op het bestuur van het land, de provincies en de gemeenten, groter werd.

Maar in 1848 eiste het volk in verschillende Europese landen meer invloed in de regering en in Parijs, Wenen en Berlijn braken zelfs rellen uit en vechtpartijen uit...

- Thorbecke was de leider van
A de liberalen.
B de protestanten.
C de socialisten.

- 1p ● 21 Bekijk nogmaals de tekening van de vorige vraag.
In 1848 veranderde Willem II van mening over de voorstellen van Thorbecke.
Wat was **volgens de tekenaar** de reden voor deze veranderde mening?
- A Thorbecke dreigde met een revolutie en het afzetten van Willem II als hij niet zijn zin zou krijgen.
 - B Thorbecke kwam met nieuwe argumenten en wist Willem II nu wel te overtuigen.
 - C Willem II luisterde naar het advies van zijn vrouw die meer verstand had van politiek.
 - D Willem II was bang dat hij zijn koningschap zou verliezen als hij de bevolking niet meer invloed zou geven.

- 2p ○ 22 Hieronder staan zes mogelijke veranderingen van de grondwet:
- 1 algemeen kiesrecht voor mannen én vrouwen
 - 2 rechtstreekse verkiezingen voor de Tweede Kamer
 - 3 uitbreiding van bevoegdheden van het parlement
 - 4 uitbreiding van bevoegdheden van het staatshoofd
 - 5 verantwoording afleggen aan de regering door het parlement
 - 6 verantwoording afleggen aan het parlement door de ministers
- Welke **drie** veranderingen zijn ook echt bij de grondwetswijziging van 1848 doorgevoerd?

- 2p ○ 23 Bekijk onderstaande afbeelding met bijbehorend gedichtje over algemeen kiesrecht (rond 1900).

Onderdrukten, maak je rug recht, sta op,
sla de ketenen van de schande in twee,
en veeg met deze bezem heel de bende
met zwarte hoeden in de zee!

Door het invullen van woorden in de onderstaande tekst wordt duidelijk welke bedoeling de tekenaar heeft gehad met het maken van deze tekening.

→ Vul de onderstaande tekst in.

- a De persoon met de bezem in de hand moet een ... (**arbeider / baas**) ... voorstellen.
- b Met de bezem veegt hij allerlei mensen op een hoop die ... (**lijden onder armoede en onderdrukking / geld en macht hebben**) ...
- c Daarom kan je concluderen dat de tekenaar een ... (**voorstander / tegenstander**) ... is van algemeen kiesrecht.

- 2p ○ **24** mogelijke kenmerken van een rechtsstaat:
- 1 Als iemand de wet overtreedt, dan verliest hij zijn grondrechten.
 - 2 De burgers hebben recht op bescherming tegen onrechtmatig handelen van de overheid.
 - 3 De overheid heeft de plicht om burgers bescherming te bieden.
 - 4 De rechters hebben de plicht iemand te straffen als de politie vindt dat iemand dat verdient.
 - 5 Het volk heeft recht op een regering en een staatshoofd.
- Welke **twee** kenmerken horen bij een rechtsstaat?
- 1p ● **25** Welke van de onderstaande grondrechten horen bij de **klassieke grondrechten** ?
- A kiesrecht **en** recht op bestaanszekerheid
 - B recht op bestaanszekerheid **en** recht op gezondheidszorg
 - C recht op gezondheidszorg **en** vrijheid van meningsuiting
 - D vrijheid van meningsuiting **en** kiesrecht
- 3p ○ **26** invultekst over ons rechtssysteem:
- De verdachte wordt naar het politiebureau gebracht voor een ...(a)... .
 De politie maakt een ...(b)... op.
 Het dossier gaat naar de ...(c)... en die bepaalt of het tot een rechtszaak komt.
 De aangeklaagde persoon wordt verdedigd door een ...(d)... .
 De ...(e) ... luistert naar de aanklacht en naar de verdediging, stelt vragen en bepaalt de hoogte van de straf indien schuld wordt bewezen.
 Zijn beslissing heet een ...(f)... .
- Vul de onderstaande woorden op de juiste plaats in:
- 1 advocaat
 - 2 officier van justitie
 - 3 proces-verbaal
 - 4 rechter
 - 5 verhoor
 - 6 vonnis
- 1p ● **27** Lees onderstaande tekst.
 een krantenbericht over een artikel uit de grondwet (2002)

Bos: grondrechten zijn niet heilig

van onze verslaggever

Leerlingen mogen niet langer worden geweigerd als zij de uitgangspunten van de school niet onderschrijven, vindt Bos. Dat gebeurt nu vaak wel, vooral met allochtone leerlingen. Op dit moment mogen bijzondere

scholen, zoals katholieke en protestants-christelijke, kinderen weigeren als zij de uitgangspunten van de school niet onderschrijven. Openbare scholen mogen geen kinderen weigeren.

Welk grondrecht moet volgens Bos worden aangepakt?

- A de vrijheid van godsdienst
- B de vrijheid van onderwijs
- C de vrijheid van vereniging, vergadering en betoging

- 1p ● **28** Gebruik nogmaals de tekst van de vorige vraag.
Volgens Bos is het nodig om de grondwet van Nederland te wijzigen.
Waarom is het moeilijk om de grondwet te wijzigen?
- A** omdat de grondwet pas veranderd kan worden als deze minimaal 100 jaar bestaat
 - B** omdat de wijziging van de grondwet door alle Europese landen goedgekeurd moet worden
 - C** omdat een nieuwe, gewijzigde grondwet iedere keer opnieuw gedrukt moet worden
 - D** omdat het wijzigen van de grondwet lang duurt en erg ingewikkeld is
- 1p ● **29** Lees onderstaande tekst.
uit een krant (2002)

Identificatieplicht vanaf 12 jaar oud

van een van onze redacteurs

Minister Donner van Justitie wil de identificatieplicht voor iedereen vanaf twaalf jaar invoeren. Hij heeft hierover een wetsvoorstel ingediend. Bij een vermoeden van strafbare feiten is het strafbaar als de betrokkene geen identificatiepapieren kan tonen. Er komt een maximale boete op te staan van € 2250,- óf twee maanden cel. Politieagenten en andere opsporingsambtenaren

hebben het recht om iedereen naar zijn papieren te vragen. De minister zei: 'Ik verwacht geen grote daling van de criminaliteit na de invoering van mijn wetsvoorstel. Maar de politie kan zich makkelijker op jongeren op straat richten. Wie zich nu schuldig maakt aan kleine vergrijpen of vandalisme, is direct met naam en adres bij de politie bekend.'

Waarom wil de minister een identificatieplicht invoeren voor iedereen vanaf twaalf jaar?

- A** omdat de jeugdcriminaliteit zo beter kan worden aangepakt
- B** omdat illegale kinderen niet langer onderwijs kunnen volgen
- C** omdat je anders geen alcohol en sigaretten kan kopen

2p ○ 30 Bekijk onderstaande afbeelding.

een gedeelte van de kandidatenlijst voor de verkiezingen van de leden van de Tweede Kamer (2003)

1 Christen Democratisch Appel (CDA)	1 Christen Democratisch Appel (CDA)	1 Christen Democratisch Appel (CDA)	2 Lijst Pim Fortuyn (LPF)	2 Lijst Pim Fortuyn (LPF)	3 VVD	3 VVD	4 Partij van de Arbeid (P.v.d.A.)	4 Partij van de Arbeid (P.v.d.A.)	5 GROENLINKS
Balkenende, J.P. (Jan Peter) (m) 1 Capelle-a/d-IJssel			Herben, M. (Mat) (m) 1 Linschoten		Zalm, G. (Gerit) (m) 1 's-Gravenhage		Bos, W.J. (Wouter) (m) 1 Amsterdam		Halsema, F. (Fienke) (v) 1 Amsterdam
van der Hoeven, M.J.A. (Maxim) (v) 2 Maastricht			Eerdmans, B.J. (Joost) (m) 2 's-Gravenhage		Remkes, J.W. (Johan) (m) 2 Groningen		van Nieuwenhoven, J. (Johannes) (v) 2 's-Gravenhage		Vos, M.B. (Marjke) (v) 2 Amsterdam
Verhagen, M.J.M. (Maxime) (m) 3 Voorburg			Kraneveldt, M. (Margot) (v) 3 's-Gravenhage		Schultz van Haegen- Maas Geesteranus, M.H. (Melanie) (v) 3 Leiden		de Vries, K.G. (Klaas) (m) 3 Dinticken		Duijvendak, A.J.W. (Wijnand) (m) 3 Amsterdam
Ross- van Dorp, C.L.M. (Clémence) (v) 4 Breda			van As, G.P. (Gerard) (m) 4 Alphen a/d Rijn		Terpstra, E.G. (Erica) (v) 4 's-Gravenhage		Albayrak, N. (Nebahat) (v) 4 Rotterdam		Vendrik, C.C.M. (Kees) (m) 4 Amsterdam
van Geel, P.L.B.A. (Pieter) (m) 5 Rotterdam			Varela, J.M. (Johan) (m) 5 Maastricht		Nijs, A.D.S.M. (Annette) (v) 5 's-Gravenhage		Bussemaker, M. (Hert) (v) 5 Amsterdam		Karimi, F. (Farah) (v) 5 Utrecht
Verburg, G. (Gerda) (v) 6 Waardenburg	(vervolg)		van den Brink, W. (Wim) (m) 6 Breda		Kamp, H.G.J. (Henk) (m) 6 Zutphen		Tichelaar, J. (Jacques) (m) 6 Groningen		Tonkens, E.H. (Evelien) (v) 6 Amsterdam
Atsma, J.J. (Joop) (m) 7 Surhuisterveen	de Nèree tot Babberich, F.F.M. (Frans) (m) 31 Leidschendam		Hermans, M.J.L.M. (Max) (m) 7 Amsterdam		de Grave, F.H.G. (Frank) (m) 7 Amsterdam		Boelhouwer, A.J.W. (Jan) (m) 7 Tilburg		van den Brand, A. (Ane) (m) 7 Heteren
Ferrier, K.G. (Kathleen) (v) 8 Linschoten	Kortenhorst, R.W.F. (Roland) (m) 32 Joure		Koster, H.F.M. (Geesje) (v) 8 Amsterdam		van Aartsen, J.J. (Joosje) (m) 8 's-Gravenhage		van Dijken, M.J. (Marjo) (v) 8 Groningen		van Gent, W. (Ineke) (v) 8 Groningen
Wijn, J.G. (Joop) (m) 9 Amsterdam	Mastwijk, T.T. (Toos) (m) 33 Hoopsveld		Bonke, F.L.M. (Vico) (m) 9 Betseld		Weisglas, F.W. (Frans) (m) 9 Rotterdam		Samsom, D.M. (Diederik) (m) 9 Broek in Waterland		Azough, N. (Naima) (v) 9 Amsterdam
Rietkerk, T.W. (Theo) (m)	Koopmans, G.P.J. (Ger) (m) 34 Veldhoven								

Hieronder staan vier uitspraken over Tweede Kamerverkiezingen:

- 1 Bij verkiezingen voor de Tweede Kamer stem je op een persoon die bij een partij hoort.
 - 2 Elke kandidaat die voor zijn partij de meeste stemmen heeft behaald, gaat regeren en wordt minister.
 - 3 De partij met de meeste stemmen krijgt automatisch de meerderheid in de Tweede Kamer.
 - 4 Om te kunnen stemmen moet je minstens 18 jaar oud zijn.
- Welke twee uitspraken zijn juist?

1p ● 31

Lees onderstaande tekst.

een krantenartikel over een enquête naar de waardering van het kiesrecht (1990)

NIPO-enquête toont onverschilligheid bij éénderde burgers
Kiesrecht volgens velen nutteloos

van onze verslaggever

Den Haag – Ruim éénderde van alle stemgerechtigde Nederlanders vindt het kiesrecht tamelijk nutteloos. Het maakt volgens 36 procent van de kiezers weinig tot niets uit of je op

verkiezingsdagen naar de stembus gaat, dan wel thuisblijft. Dit blijkt uit een maandag gepresenteerde enquête van het NIPO.

Stel, een feministe uit het jaar 1900 zou met een 'tijdmaschine' naar onze tijd zijn geflitst en dit artikel lezen.

Waarom zou zij zich dan waarschijnlijk ergeren?

- A** dat alleen de rijken die het kunnen betalen in de toekomst de kans hebben om te stemmen
- B** dat slechts éénderde van de stemgerechtigde bevolking wil meewerken aan een enquête naar de waarde van het kiesrecht
- C** dat zij heeft gestreden voor een recht dat later door een groot deel van de bevolking niet meer gewaardeerd wordt

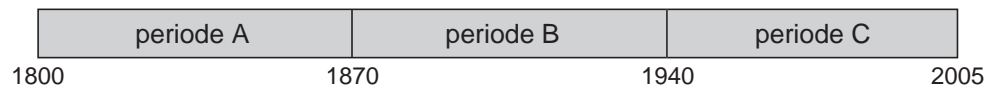
1p ○ 32

De laatste jaren komt bij de verkiezingen soms maar de helft van de kiesgerechtigden opdagen. Vijftig jaar geleden bestond er een opkomstplicht: je **moest** toen gebruikmaken van je stemrecht. Als je niet op een persoon wilde stemmen, was er altijd nog de mogelijkheid om blanco te stemmen. Wie niet kwam opdagen, riskeerde een boete.

→ Vind jij dat de opkomstplicht weer ingevoerd moet worden of niet? Verklaar je keuze.

2p ○ 33

tijdbalk van 1800 tot 2005

Hieronder staan drie belangrijke gebeurtenissen in de geschiedenis van de staatsinrichting van Nederland:

- 1 strijd van de vereniging van vrouwenkiesrecht voor invoering van algemeen kiesrecht voor mannen en vrouwen
 - 2 uitbreiding van de grondwet met sociale grondrechten
 - 3 verandering van de grondwet: niet de koning, maar het parlement heeft de macht
- Geef per gebeurtenis de bijbehorende periode (A, B of C) aan. **Let op!** Iedere periode mag maar één keer gebruikt worden.